

Élet és vallás.

Máté 22. 21. Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, az Istennek, ami az Istené.

Minden nagy embernek életében van egy fordulópont, amikor a fölfelé emelkedésben megáll; a barátok helyett, kik ragaszkodással és dicséréttel környékeztek, megjelennek az ellenségek, akik gyöngéje után szimatolnak, kikeresik a leginkább sebezhető pontját, hogy kikezdzék, leteperjék és elbuktassák. Talán a nagysághoz elkerülhetetlen, hogy ellenségeink legyenek. De az igazi nagyságot az jellemzi, hogy ellenséges cselvetések nem tudják a sárba rántani, de visszapattan róla minden rágalom, mint ólomgolyó az acélpengéről.

Jézus életében is abban az időtájban jelentkezik a válságos fordulat, mikor ellenségei lehetetlen kérdéseikkel zaklatják, hogy sarokba szoríthassák a félelmes hirű vallásújítót.

Előtte való nap úzte ki az árusokat az Istenházából; a közhangulat forró és izgatott, megjelenése a korbáccsal fölkavarja a lelki tunyaságban élő, elanyagiasodott városiak lelkét, többen közöttük botránnyéhes szemmel lesik a fejleményeket, követői pedig kezdik elhagyni, ellenségei már csoportosulnak ellene. Hízogó szavakkal férkőznek hozzá: »Mester, tudjuk, hogy te igaz vagy, senkire nem gondolsz és az embereknek személyére nem nézel«, mond, »kell-e a császárnak adót fizetnünk, vagy sem«.

Mintha előttem állana a nagy »vesékbe látó« a prédára éhes tömeg közepén; mintha látnám, amint nyugodtan rájuk emeli tekintetét, *megismervén az ő álnokságukat*, nyugodtan

ezt feleli: »adjátok meg, ami a császáré, a császárnak, ami az Istené, Istennek«.

A felelet elhangzott, a gáncsolók szégyenülten elhagyván őtet elmenének. De Jézusnak e kijelentése örökérvényű kincse lett az emberiségnek. Mert nem egyebet jelent e kifejezés, mint az életnek és vallásnak helyes összhangba hozását. E kifejezés helyes értelmezésétől függ egész lelki életünk értéke.

A mindennapi életben három változatban látom ez összhang keresését. Röviden így nevezem: 1. *ünnepi vallásosság*, 2. *hétköznap* *vallásosság*, 3. *ünnepi élet*. Helyesebben szólva csak a két elsőt látom a mindennapi gyakorlatban, az utóbbit, mint eszményt, életcélul állítom előtökbe.

1.

Az ünnepi vallásosság. Amint neve is mutatja, értem ezalatt azt a vallásosságot, mely az ünnepnapok megtartásával vél eleget tenni Istenének. A szertartások vallásossága, mely előbbvalónak tarja az előírt gyakorlatok pontos elvégzését, mint a jócselekedetek gyakorlását. A külsőségek vallásossága, mely a látszatot többre tartja, mint a szív benső áhítatát. A betű vallása, mely a szúnyogot is megszűri, a szálkát keresi más szemében, míg a gerendát nem látja magáéban. A farizeus vallásossága, ki büszkén üt a mellére, mert különbnek tartja magát a publikánusnál, ki alázatosan a földre borul, de ő szolgálja egy évezredes törvény szigorú parancsszavának. A gyomor vallásossága, mely a kegyetlen böjtölést üdvösebbnek vallja a lélek kegyességénél. A túlvilág hitének vallásossága, mely a jövő élet reményében eltékozolja a földi élet hivatását.

Egyszóval az a vallás, mely szószerinti értelemben veszi Jézusnak kijelentését: »add meg, ami az Istené, Istennek, a császárnak, ami a császáré«. Aki teljesen szétválasztja a vallást az élettől, szerinte az életnek semmi köze a valláshoz, de viszont életnek hitvány, avagy jó cselekedetei: az életnek értéke, nem érinti a vallás értékét. E szerint az ember lehet rossz, lehet önző, lehet

gyülölködő, lehet kapzsi, hazúg és nemtelen — csak aztán eleget tegyen azon törvényeknek, előírásoknak és gyakorlatnak, melyet Egyháza parancsolatai elébe szabnak. E szerint vallás az, amit a templomon belül, fényes segédlettel, papok vezetése mellett előírt módon végeznek, de amit a falakon kívül tesznek, ahhoz nincs köze a vallásnak, sem Istennek. Belül az Istennek fizetik az »adót«, kívül a császárnak s amint a földi uralkodó nem szólhat bele, hogyan »fizetnek« az Istennek, akképpen az Isten se nézze, hogyan sáfárkodnak a világi életben.

Ez az ünnepi vallásosság: a körmenetek, a csillogás, a fény, a pompa, a zene és csilingelés, a nagy sokadalom és búcsújárás vallásossága és a lélek — sötétsége, pusztasága! Kinek van erre szüksége: a császárnak, vagy az Istennek? — Én nem tudom. Csak azt tudom, hogy engem ez ki nem elégít, lelkemet üresen hagyja, szívemet nem hevíti.

2.

De van ennél még sivárabb vallás, melyről azt mondtam, hogy hétköznapi vallásosság. Miben áll ennek a lényege? Ez ép ellenkezője az előbbinek. Míg az előbbi az ájtatos gyakorlatokban látja a vallás lényegét, ez gúnyosan vissza útasít minden külsőséget. Szerinte Isten nincs s ezért minden vallásos cselekmény üres képmutatás, vagy haszontalan időpazarlás. Az féltékenyen elébe áll a fejlődés törvényének, mert a dogmákban örök időre látja letéve az igazságot, ez kegyelet nélkül rontja le maga után a múlt összes hagyományait és büszkén mutat az emberi elme tökéletes alkotásaira. Temploma: a műhely, vallása: a munka, Istene: a pénz! Eltette láb alól a régi kor bálványait, hogy önmagát állítsa helyükbe önös szeretettel.

Bizony unalmas, szintelen vallásosság ez a hétköznapi vallásosság: nincsenek biztató kilátásai, naiv, szent váradalmi, a lélek magasba lendülését letöri a rideg anyagelvűség, a szivek forró vágyait lehüti a fagyos józan tudás, nem ismeri el, hogy van az érzékelhető: a látható, megfogható valóságon kívül más valóság, saját boldogságán, érvényesülésén kívül más cél, más hivatás. És

az eredmény? Itt egy életűnt, ki előtt föl van fedve a nagy »miért«, de célt nem látva semmiben, fásult kedéllyel tengeti napjait. Ott egy pehelykönnyű lélek, ki szánalmas mosolyra huzza arcát, mikor az örökbíró büntetésével fenyegetik, léha tivornyákon szerez vigasztalást az elveszített Éden kárpótlása fejében.

Ez a hétköznapi vallásosság, mely az embert géppé, lélek nélküli állattá fokozza le, mely érzi a lélek ürességét, de a végtelen után való áhítatos elmerülését szégyenli, mert féltve őrzött önbálványát kéne porba rántania.

Más vallást, más életet adjatok! A pusztá élet magasabb ideálok nélkül nem elégít ki, a ceremóniák gépies ismétlése hidegen hagy. Vallást, mely élet legyen, életet, mely vallássá dicsőüljön! Óh jertek érző lelkű embertestvéreim, forrón lüktető szivünk szent vágyával keresni a vallást, amely megnyugtat, életemnek célt ad, irányt jelöl, amely nem hazudtolja meg az élet szeretését, jertek, keressük az *ünnepi életet!*

3.

Ünnepi élet!... Felettünk kisüt a napfény, kéklő távolban tündökölnék a bércek ormai, a végtelen égbolt mosolyogva borul a mindenségre. Nem érezzük a testünk súlyát, a gond, mint sár lemállik rólunk, fülünkben az életöröm csodás muzsikája zeng s mialatt egymást váltogatva tűnnek a napok és esztendőök, mi egy végtelen, boldog ünnepnapnak látjuk az életet. Ez az ünnepi élet! Ennek azonban föltétele van atyámfia! Egyedüli föltétele: *mondj le önzésedről!* Vedd az életet ajándéknak, melyet a te jószágos Atyádtól, az Istentől kaptál szeretetének bizonyysága képen, nem azért, hogy kicsinyes, kapzsi célok elérésére fordítsd, hanem azért, hogy ő szent céljainak rendeld alá — ki azt akarja, hogy általad létesüljön a nagy terv, melyet Ő eleitől fogva elvégzett magában: *a jó a földön: az Istenországa!*

Igen — afiai — az ünnepi élet az, ha mi az életünket, életünk javait a jónak szolgálatába állítjuk, ha mi e szolgálatot, mint belénk oltott isteni törvényt — nem a látszatért, nem az érette

kapott nyereségért, nem mint kényszerű isteni, vagy világi adót — kedvetlenül, megalkuvásokkal, a lemondás égető könnyeivel, — hanem önként, szívesen és lelkes örömmel végezzük.

Ünnepi élet, ha folytonosan magadon érzed Istenednek tekintetét — asztalodnál és italodnál, dologban és pihenésben, ébren és álmodban, künn az élet piacán, benn, csendes szobád magányában — láthatatlanul is Őt érezve, az Ő tetszésére, az Ő jókedvének megnyerésére cselekszel... s ha olykor jobban is esnék a rejtett önzés szavára hallgatni, te csak erre gondolsz: Atyám, ne az én, hanem a Te akaratod teljesüljön!

Ünnepi élet, ha minden pillanatodban bizonyosságot teszesz amellett, hogy teljes szivedből, teljes lelkedből és teljes elmédből szereted a te felebarátodat és szereted a te Uradat Istenedet — Atyádat! Itt egy apátlan árva, kinek nincs, ki gondját viselje, itt egy csalódott szívű kesergő, kinek úgy elkelne a vigasztaló szó, ott egy tört reményű hitves, kinek »könnytől ázik a párnája«, mert élete támasza elesett, itt egy ősz szülő, ki minden könnyét elsírta s csak száraz csuklás rázza tüdejét, ott egy éhező, ki talán életében sem evett egy jó falatot, ott egy didergő nyomorult szegény, ki testén jó ruhát még nem látott... ezeknek gondját Isten reád bízta és ne feledd, hogy ahány könnyet tudsz feltörölni, ahány ráncot tudsz elsimítani, ahány éhezőt tudsz kielégíteni, ahány kesergőt tudsz megvigasztalni, ahány bukót tudsz felemelni, aként tisztul meg feletted életed ege, aként teszed ünnepnappá a hétköznapok egyformaságát.

Közel 2000 éve hangzottak el Jézus ajkán: adjátok meg, ami az Istené Istennek, ami a császáré, a császárnak, de az ember 2000 év óta is mindig szívesebben szolgált önmagának, mint akár az Istennek, akár az embernek, mert oly részvétlenek vagyunk mi, hogy a magunk bajától nem érünk rá másokkal is törődni, hidegen hagyjuk ott bukó embertársunkat, ha egyszer hasznát nem vehetjük.

Csak amikor váratlanul beborúl az ég felettünk, amikor egy istenitélet végigsöpör az egész mindenségen, nem kimélve senkit és semmit, csak akkor eszmélünk rá, hogy rajtunk kívül is vannak emberek s e ráeszmélés hozza közelebb a közös bajban, kö-

zös szenvedésben levőket. Nos, az ítéletidő immár esztendők óta dühöng felettünk. Vajjon ne vennők be tanítását, vajjon ne halanók felettünk az ítélet szózatát: »bánom, hogy embert teremtettem!« Atyámfiái! Értsük meg, hogy az Isten őszintébb életet, őszintébb vallást követel mi tőlünk, hogy ismét az ő fiaivá fogadtassunk, mert ma még tékozló fiak vagyunk — vallást, mely igaz életből fakadjon, életet, mely vallássá dicsőüljön. S ha megtanultunk önzetlenül áldozni mind az Istennek, mind az Embernek, akkor... kitisztúl az ég — érezni fogjuk, mint a börtönből szabaduló, az »élet kedves illatát«, hallani fogjuk a mennyei ígéretet: »nem átkozom meg többé a földet az emberért. — Ámen.

Bizonyságtétel.

(Áldozó csütörtökön konfirmációkor.)

Mát. 10, 32, 33. Valaki vallást teszen én rólam az emberek előtt, én is vallást teszek arról az én mennyei atyám előtt. Valaki pedig megtagad engem az emberek előtt, megtagadom én is azt az én mennyei atyám előtt.

Kinek a lelke még nem fásult el egészen a gond és keserü életcsalódások örlő robotjában, az olyan elragadó látványban gyönyörködhetett kertjeinek virágzó gyümölcsfaiban, amelyet csak ritkán nyújt a mostoha természet. Talán a teremtés könyvének íróját is egy ilyen tavaszi virágpompában ragyogó kert inspirálhatta, hogy a »paradicsom« búbájós legendáját megírja. Minden fa egy-egy zengő virágcsokor, melyet a természet ifjú vőlegénye, a tavasz helyezett a földnek zöld abrosszal terített asztalára. A tiszta és illatos levegő, a beszédes, ünnepi csend még csak fokozza az emelkedett, áhítatos hangulatot. Akinek van érzéke a természeti szépségek iránt, az most igaz gyönyörüséggel merülhetett el bennük. A vallásos lélek azonban még többet sejt, mint amennyit a szemlélet nyujthat, mert látja a dolgok megetti jelentést is. Előtte minden virág nemcsak azért becses, mert gyönyörködtet, hanem mert benne az Istennek őhózzá küldött izentetét látja; előtte minden virág a jövődőknek egy szent *igérete*, édes gyümölcsének a *záloga*.

De nem folytatom tovább e képet. Hiszen itten is, úgy érzem, hogy virágos kertben vagyunk. Életünk letarolt, zimankós felhőkkel árnyékolt, szomorú kertjében, ime, mosolygó virágok, a

jövendő ígéretenek fakadó virágai: *ifjaink*, telt szívvel várják, hogy bizonyágát adhassák annak, hogy vágyaink, reményeink, váradalmaink gyümölcsének biztosítéka az ő virágfakadásuk.

Bizonyágtevés napja ez atyámfiai! Igéretes tavasznak és igéretes ifjuságnak csodás találkozása egy napon. A kereszténységnek bölcs tapintattal és bámulatos érzéssel megválasztott ünnepe ez, jelentősége meg volt minden időben. De ma úgy érzem, hogy több a jelentősége az eddiginél is, mert több gonddal nézünk a jövő elé, ma több okunk van aggódni azok miatt, akik a jövő hordozói, több aggodalommal tesszük fel a kérdést: *milyenek* lesznek azok, akikbe reményünket vetjük? Vajjon elég erősek lesznek testileg és lelkileg egy új világ feladatainak emberül megfelelni, vagy elbuknak, elsodródznak a jövő zűrzavaros áramlatában, amely milliók könnyéből, véréből és fájdalomából fog kialakulni? Hiszen az ő helytállásuktól, vagy elbukásuktól függ a nemzet megmaradása, vagy bukása — de mit mondok, az emberiség sorsa is attól függ: mennyire lesznek méltók a fiak ahhoz az élethez, melyet az apák halála szerzett meg számukra.

Erre várjuk mi — kedves ifjak — a feleletet komoly aggodalmak között. Erre a feleletre ez ünnep is azonban egy tűnő alkalom, mert egész életetek kell, hogy méltó felelet, bizonyágtevés legyen. Azért ez alkalommal elég ha megismeritek, hogy *milyen legyen ez a bizonyágtevés*, hogy az ígélet, melyet virágzó ifjúságatokból kiolvasunk, beváltsa reményeinket.

Ha jövőbe vágyó lelkem a múltba tekint, egy csodás emberalak magasodik ki sok ezer közül, kit a feledtető századok patinája sem tudott elsötétíteni, ma is vonzó erővel hívogat s hiszem, hogy a jövőben is ő lesz az emberideál: *az Úr Jézus*. Óróra tegyetek bizonyágot.

* * *

Búcsúzó tanítványaihoz szól Jézus, mielőtt elküldi őket, hogy tanítsák és kereszteljék a népeket — szól arról a küzdelemről és

veszedelemről, amelynek bizonyára ki lesznek téve, szól követendő magatartásukról s egyszersmind cselekvésük komoly következményére figyelmeztetve őket, így végzi: „*valaki vallást tesz én rólam az emberek előtt, én is vallást teszek arról az én mennyei Atyám előtt; valaki pedig megtagad engem az emberek előtt, én is megtagadom azt az én mennyei Atyám előtt*“. Így szólt és aztán nem sok idő múlva borus sejtelmei valóra váltak; ... hiszen ismeritek a nagypénteki tragediát. Eltávozott földi szemünk elől.

De csak testben távozott, a lelke itt maradt. Itt maradt *bizonyságtévő szivekben*. Pál apostolt *a jézusi szeretet melege* olyan beszédre hevíti, hogy ezrek térnek meg szavára, az apostolokat az ő *martyromsága* ragadja úgy magával, hogy fénylő arccal mennek a halál kínjait megsokszorozó máglyába, könnyelmű, élvezetsóvár ifjak lesznek pusztai, szentéletű remetékké, az ő *ön-megtagadó életének hatása alatt*, durva lelkű harcosokat az ő *halálos elszánása* önfeláldozó hőökké teszen. Az ő gyöngéd lelkének minden emberi gyarlóságot *megértő bocsánata* permetez a bűnös asszony szívére, mint harmat a tikkadt levélre, amitől megtisztul e szív és ezredévek távolán is tiszta fénnel világít. Az ő lelkének *igazság utáni jorró epedése* az egyház százados bilincseit is szétfeszíti és teremt hőslélekű hitújítókat: Luther Mártonokat — Dávid Ferenceket. Egy szóval *lelkének minden kiváló tulajdonsága, mint egy kimeríthetetlen tartalmu kristálypatak ömlött át az egyének lelkébe* és általa kétezzer éve, hogy fényét, tűzét, tartalmát és hivatását nyerte az emberiség történelme.

Ime — afiai — e világító szellemek ragyogó példája, ime az út, amelyet könnyel, vérrel, lemondással, türelemmel, hősies-séggel, hűséggel, alázattal és önfeláldozással jártak e nagyok, mutatva nekünk is, hogy merre kell haladjunk, amelyen haladva órála bizonyságot tehetünk. Igaz hogy *nagyokban* mindnyájan nem lehetünk nagyok — Isten az ő kiválasztottainak tartotta fön, hogy világító fáklyái legyenek millióknak — de nagyok lehetünk a *kicsinyekben* és ép ebben áll Jézus minden idők nagyjai között utolérhetetlen magasságban, hogy ő *mindenkinek* lehet

eszménye: tudósnak ép úgy, mint tudatlannak, szegénynek, mint gazdagnak.

Az emberi élet — bármilyen kis körre is szabta Isten a hivatásunkat — oly szép, oly változatos, oly gazdag, hogy közönséges, értéktelen életről nem is beszélhetünk, csak közönséges, értéktelen *emberekről*. Igen, mi adhatunk egyedül tartalmat életünknek és nem az életben elfoglalt helyzetünk ad tartalmat nekünk. És hogy mennyire tettük tartalmassá életünket, az attól függ, hogy *mennyi jézusi szellemet vittünk abba*.

Csak egy pár közönséges esetet mutatok megvilágításul — közönséges, mert a legtöbb ember életében előfordul. Az ifjú ember rendszeren álmokban él, színes légvárat épít; nem is volt fiatal, aki ragyogóbb jövődőt ne jósolt volna magának, mint amelyet a valóság adott. Az első csalódás után válik el azonban, hogy van-e életében jézusi szellem, vagy nincs? Ha van, úgy csalódása és kiábrándulása intő szózata lesz Istennek, hogy keressen a lehetetlen vágyak helyett fenségesebb célokat, ha nincs, úgy letörik, félúton marad és könnyelművé, vagy fásulttá válik. Az érett korú férfi tevékenységét két ellentétes áram hajtja: a köz és a magán érdek. Annyira él az egyénben a jézusi szellem, mennyire tudja egyéni érdekét a köz szolgálatába állítani s annál inkább távolodik a jézusi eszménytől, minél inkább saját magát szereti a köz rovására. A szegény rendszeren irigy a pénzes vagyónára... a gazdag érzéktelen a szegénység megalázó keserűsége iránt... a beteg hamar csügged és lázadozik... a jólétben elbizakodottá lesz az ember... a szépség hiúvá, a félszegség rosszakaróvá tesz. Szegénységben megelégedettnek, gazdagságban jólelkűnek és szerénynek maradni, betegséget és csapást megadással viselni, a jólétben hálás szívűnek, a bajban erős lelkűnek lenni, a hiúság és rosszakarat csábításainak ellent állani tudni: ez mind vallástétele életünknek amellet, hogy jézusi szellem él bennünk és mi a Jézus szellemében élünk.

* * *

De sorolnék bár ezer ennyi példát, akkor is egy vonás volna mindez abban a változatos képben, amelynek élet a neve. S ha

volna hatalom, mely az emberi életet minden oldaláról bemúthatná, akkor sem volna elég, hogy a jézusi élet gazdagságát föltárja és nem volna elég arra, hogy megtanítsa az ő szellemében élni, ha a legfőbb feltétel hiányzik lelketekből, hogy *úgy* éljete. Ez a feltétel a mély, rendíthetetlen erős hit. Hit önmagunkban, hit az emberben és hit az Istenben. Jézust ez a hit segítette győzelemre a Sátán kísértései ellen, ez a hit adta neki az elhatározást, hogy az emberiség javára szentelje életét, ez a hit adott erőt neki, hogy a rosszakarat el ne csüggyesse, a közöny el ne hallgattassa, az irigység el ne tántorítsa, a gyűlölség meg ne törje és a szenvedés le ne tiporja.

Jézus e hitet hozta a világba, ami által a szeretet törvényét tette életünk középpontjába, mint egyetlen éltető és boldogító hatalmat. Ez a hit az ő *legnagyobb ajándéka*. E hit birtokában tehetünk vallást őrá az emberek előtt és tehet ő rólunk bizonyosságot a mennyei Atya előtt.

Azért tőletek is csak azt kérem: legyen őszinte és mély hitetek! Nem az a babonás félelem, mely meghúnyáskodásra tanít egy ismeretlen hatalom előtt, hanem legyen hitetek *önmagatokban*, hogy az Istentől hivattatok el legjobb tehetségetek és tudástok szerint munkálni az ő országát és ez a hit megtaníti *élni a hivatásnak*. Legyen hitetek az *emberi nemben*, mely ha gyűlölség gyászos szenvedelmével is pusztítja önfaját, nem kárhozatra teremtett még sem, hanem tökéletesedésre és megtanuljátok *becsiülni* az emberben a közös cél betöltésére hivatott *testvért*. Legyen hitetek az *Istenben* akit nem sajátíthat ki földi hatalom magának, mert ő mindenkinek Atyja és megtanuljátok szeretni benne a tökéletes *jóság és igazság* eszményét.

Legyen hitetek és lesz vallásotok. Vallásotok az *ember vallása* lesz és nem a *felekezet dogmája*, melyet ha szóval nem is tudnátok kifejezni, de élni fogtok teljes lelketekkel. Ez fog értéket és célt adni életeteknek, nyugalmat és boldogságot árasztani abban a nagy, vagy kicsiny körben, amelyben Isten élnetek engedi. Ez az alap az egyetlen szilárd pont, amelyen minden időnek ellentétes eszméi között biztosan állhattok. Ilyen bizonyosságot vár tőletek Jézus, ki nekünk legjobb tanítómesterünk,

leghívebb barátunk, legtisztább eszményképünk. Őt megtagadni annyi volna, mint multatok legszebb emlékeit, a jelennek e szent pillanatát, jövődötök boldog reményeit durva kezekkel romba dönteni. Elképzelni is rettenetes volna!

Szülőitek, testvérek, jóakarók és rokonok tekintete szeretettel pihen meg rajtatok és aggódó szívvvel kérdi: milyen lesz a ti vallástevéstek? Én csak azt mondom, a ti egész életetek legyen erre a méltó felelet s csak kérni tudom a mennyei Atyát, mindnyájunk őriző pásztorát, tartson meg titeket tisztaságban és ártatlanságban, növelje hiteteket, hogy ifjúságtok igéretes virágzása váltsa valóra gyümölcsváró reményeinket jó születek örömére, szeretett egyházunk diszére, édes magyar hazánk dicsőségére. — Ámen.

A szeretet nyelve.

(Pütkösti)

Csel. 2., 4., 6., 7., 8. És megtelének mindnyájan szentlélekkel és kezdének szólani más nyelveken, amint a lélek adá nékik nyilatkozniok. Ennek a morajnak keletkezésére pedig egybegyüle a sokaság és megdöbbsent: mivel kiki a maga tulajdon nyelvjárásán hallá azokat szólani. Álmélkodának pedig mindnyájan és csodálkozáának, mondván egymásnak: Ime, ezek, akik szólnak, avagy nem mindnyájan galileusok-e? És miként van, hogy halljuk őket mi, valamennyien tulajdon nyelvjárásunkon, amelyben születünk?

Világraszóló események születése napja a történelem tanúsága szerint két formában jelenik meg előttünk. Az egyiket évek hosszú során készítik elő — tervezik, forralják s ott ahol országok sorsát intézik, nagy előkészületek folynak: latba vetik az erőket, kiszámítják az eshetőségeket, tudatosan, vagy öntudatlanul belekerül mindenki annak a nagy gépezetnek a hajtásába, amelyet a diplomácia kormányoz, forgat erre, vagy amarra — aszerint, amint a célnak megfelelőbb. Mikor aztán emberi számítás szerint a célnak nincsenek elháríthatatlan akadályai, nincsenek legyőzhetetlen esélyei, mikor minden készen áll arra, ami a sikert biztosítja, az eddig láthatatlanul dolgozó hatalom előtérbe lép s szavára megrendülnek a földnek sarkai, lángbaborúl a mindenség. Így készíti elő az ember a történelmet.

Mi ismerünk azonban történetet, ahol az események más alakban lépnek a világtörténelem színpadára. Eszközei ez eseményeknek nem tűz- és vérözön, hanem a haladás természetes erői, előkészítői nem a hatalom fényes polcán ülő diplomaták, kik lelketlen számok rideg törvényeire építik a sikert, hanem rendszerint egyszerű emberek, magas összeköttetésük és befolyásuk nincsen, kiknek egyetlen erejük mély hitök, egyetlen tudományuk, hogy az Isten kijelentette magát előttük és ezzel a hitükkel forrongásba hozzák a lelkeket, ezzel a tudományukkal új világnak magvát hintik szét.

Igy készíti elő az *Isten* a történelmet. Az első rendesen átkot, könnyet és vért fakaszt, a másik boldogságot, áldást és szeretetet áraszt. S ennek hatását nem csökkenti még az sem, hogy azok, akiket nagy céljainak eszközeiül választ az Isten, sokat tűrnek, nélkülöznek és szenvednek.

Ilyen volt az első pünköszt története. Kikeleti hajnalhasadás, melyhez nem tapad szenny és vér. Nem tudományos előkészület és fegyver szerezte e napot, hanem az Isten lelkének ereje. Még ma is hajlandók vagyunk elhinni — de a történet egykorú írója nem is akarja másként elfogadni — minthogy csoda történt e napon.

Bámulatos és hihetetlen eseményekkel van teli e nap, de ezek között is a legcsodásabb dolog az, hogy az apostolok olyan nyelven beszéltek a különféle ajkú és nemzetiségű néptömeghez, melyet mindnyájan megértettek.

Hát nagy csoda is volt ez — afiai. És csoda lenne még akkor is, ha *ugyanazon* ajkú hallgatóságához szólna mindenki által *megérthető* nyelven, mert ez a nyelv: a *szeretet nyelve*. Ezt a nyelvet nem lehet tanítani, sem tanulni. Ennek a nyelvnek minden szava egy csillag, mely ezer, meg ezer mértföldön keresztül útat tör magának fényével, minden szavában — mint egy csöppjében a tenger vizének, benne van az egész nagy óceán — az isteni származás bélyege.

Hogy a szeretet isteni származású, az kétségtelen s ebből önként következik az is, amit az apostol mondott róla, hogy »soha el nem fogy«. Erős a meggyőződése, hogy a szeretet volt a leg-hatalmasabb formáló erő a világ jelenlegi képének kialakulására. Mert ha a fejlődést elismerjük, vajjon miben találjuk annak mozgató erejét, mely az emberi lélekben gyökerező előítélettel szemben, egy eszme (a tökéletesség) megvalósulása felé vitte előre ellenállhatatlanul az embert, ha nem a szeretetben? Egyszer mint hegyeket mozgató orkán, vagy mint a sebesen jövő szélnek zendülése, máskor mint láthatatlanul munkáló lassú erő jelentkezett, hogy kényszerítsen és alárendeljen mindent a saját törvényének.

Mindebből azonban nem következik, hogy az emberek szívében mindig és minden körülmények között lobogott volna a szeretet lángja. Sőt az igaz szeretetnek — mely eredetét az Istentől veszi — megnyilatkozásai oly ritkaságok, amely nemcsak az apostolok idején, de mindég ámulatba tudták ejteni a világot. Van egy próbaköve az igaz szeretetnek, mely valódiságát elárulja: az *önzellenség*. Ennek próbája alatt hány, meg hány a szeretet látszatát viselő jótékonyági intézmény összezsugorodna ma is, mert érdek, hiúság, hirnév rejtőzik mögötte, vagy felekezeti, társadalmi érvényesülésnek az eszköze. Járj elől az adakozásban, tündököljön rajtad a nagylelkűség fényes bibor köntöse, olvassák nevedet minden jótékonyági mozgalom élén, de ha a koldus üres kézzel távozik kapudon, ha embertársadban azt keresed, hogy milyen nyelven kér tőled segítséget, ha nyugodt lélekkel tudsz enni a fehér kalácsból, midőn embertestvéreid étlen nyomorognak, ha könnyelmű vigadozásra futja időd és kedved, mikor felebarátaid nagy része élet-halál harcot vív földalatti árkok mélyén: a te szereteted nem állotta ki a próbát!

Az igaz szeretet nemcsak önzetlen, hanem *egyetemes*, más szóval van benne valami az Isten szeretetéből, ki egyenlően árasztja áldásait minden gyermekére. Az egyetemes szeretet művei előtt senki értelmetlenül meg nem állhat, legyen bár különböző a nyelv, a tudás és a nemzetiség. Eridj föl Grönlandnak havas mezőire, vagy utazz le Arábiának perzselő pusztáira, az az eszkimó, kinek nincs több gondolata, minthogy a fókazsir ki ne fogyjon az éléstárból s az a kényelmes életű mohamedán szel-

lős sátora előtt, ha igaz szeretettel nyelvén beszélsz hozzájuk, ha igaz szeretet áldását terjeszted közöttük, értelmetlenül hallgatva is megértének és szivükbe fogadnak. Péter apostolt is ez az önzetlen, egyetemes emberszeretet szólaltatja meg, amiben nem az a csoda, hogy 3000-en keresztelkedtek meg szavának hallatára, hanem hogy az Isten a maga nagy titkainak közlésére a gyarló embert is kiválaszthatja. — Ez az Isten szeretetének a bizonyossága.

* * *

S most csak az a kérdés, kész-e a mi lelkünk a szeretet szavának megértésére és befogadására? Kész-e a mi lelkünk nemcsak emberi érthető szavakból, hanem a természet, a világmindenség halk, de a leghangosabb emberi szónál is érthetőbb beszédében fölismerni az isteni szeretet munkáját? Mert ettől függ az is, hogy mondanak-e valamit nekünk a pünkösti események, vagy közömbösen, gúnyos ajakrándulással állunk előttük. Ettől függ, hogy a szent lélek valódi lángjával vettük a keresztséget, vagy csak üres, kopott, kényelmetlen köntös krisztusi kereszténységünk, melyet csak türni, de élni nem tudunk. Egy pillantás a jelenre s a tények meggyőznek affelől, hogy a felelet ma fájdalmasabb, elszomorítóbb, mint 2000 éve valaha volt. Füstölgő, üszkös gerendák virágzó városok helyén, tenger mélyébe sülyesztett megbecsülhetetlen értékek, emberi szorgalommal épített alkotások gyilkos célok szolgálatában, föld alatt kihült sziveknek néma vádja, föld felett szenvedő lelkeknek kiáltó átka — a felelet, a mi nem a szeretetről, nem a pünkösti lélektől elragadott lelkesedésről, hanem lelki eldurvulásról, erkölcsi eltévelyedésről tanuskodik. Ha csoda volt a Péter apostol idején a szeretet evangeliuma, ma még nagyobb csoda volna az a szózat, mely a küzdő felekkel megértetné, hogy minden csapás, melyet az ellenségre mérünk, egy fájdalmas ütés az isteni szereteten. Ma még nagyobb csoda volna olyan nyelven beszélni, melyből a különböző nemzetek megértének, hogy egy atyának gyermekei vagyunk. Vagy talán ezt tudja, érti a föld minden nemzetsége, de attól távol áll, hogy ezt követni, életelvvé tenni tudja. Ehhez csoda kéne: egy új pünkösti ihletése a szent léleknek, mely elemi erővel ragadná új-

ból magával az elfásult sziveket egy újjászületésre, hogy leborulva csókolják meg azt a földet, melyet felebarátjuk vérével áztattak és a közös testvériségre ismét eljegyeznék magukat. Csodának kéne történni, új pünkösti csodának, mely prófétáknak és apostoloknak lángszavával harsogná még a kőfalakból is »térjetekek meg és keresztelkedjetekek meg mindnyájan a bűnöknek bocsánatára«.

Én a csodákban nem hiszek, de ezt az egyet mégis bizalommal és erős hittel várom. Péter apostol szavait ismétlem »a nap sötétséggé változik és a hold vérré, mielőtt eljön az Urnak ama nagy és fényes napja. És léssen, hogy valaki az Urnak nevéért segítségül hívja, megtartatik«.

Vérözön hullásában, elborult ég alatt látom derengeni azt a fénylő napot. Az Isten atyai szive az. Millió sziv fájdalmán, szenvedésén és forró imájában feloldódva szeliden mosolyog felénk és így szól: »megesett bennem az én szívem, föllángolt minden szánalmam. Én vagyok az Úr, a te gyógyítód!« A szeretet csoda szép igéi! Néktek szól — afiai — és a ti fiaitoknak. Induljunk meg az Istennek nagy szeretetén, hogy vehessük a szent lélek ajándékát. — Ámen.

A szenvedés dicsősége.

Pét. 1. IV. 14—16. Ha szidalommal illetnek titeket a Krisztus neviért, boldogok vagytok, mert mind a dicsőségnek, mind az Istennek lelke megnyugszik rajtatok. Senki azért tiközületek úgy ne szenvedjen, mint gyilkos, vagy lopó, vagy gonosztevő, vagy más ember dolgában praktikáló. Ha pedig úgy szenved, mint keresztény, ne szégyenlje, sőt inkább dicsőítse az Istent azért.

Minden eszmének előttünk való értékét és becsét az határozza meg, hogy lelkünknek nemes tulajdonságait milyen mértékben hívja életre, milyen mértékben vagyunk szenvedni is képesek érte. S hogy mi mennyit érünk, azt az határozza meg, hogy mi marad meg belőlünk, mikor az élet minden próbáján már keresztül mentünk. Úgy vagyunk ugyanis, mint a mesebeli gyermek, kit tündérek elvarázsolt kastélyon vezetnek keresztül. Minden szobában mesés kincsek előttte; minden szobában megtölti táskáját, de mindannyiszor kiveti belőle a kincset, valahányszor értéke-sebbre talál, míg végül egy darab kovakő marad kezében mindenből. Élvezet, vágy, életörömök táncolják körül ifjúságunkat, szeretnénk mindent magunkhoz ölelni, de tünnek az évek: a gondtalan ifjúság ártatlan örömei nem érdekelnek többé, lerázzuk azokat magunkról, mert helyettük a meglett kor kézzelfoghatóbb értékei: vagyon, társadalmi állás, karriér töltik be lelkünket. Ezekért vívunk hosszú, gyötrő harcot, míg hajunk megfehéredik, megroskadunk s egyedüli kincsünk marad az emlékezés, egyedüli vágyunk egy öblös karosszék a kályha mellett, hol a multakról elmerenghetünk.

Ilyen a céltudat nélküli ember élete. De aki egy nagyobb eszmének szenteli életét, azt a sors változó szeszélyei nem térítik el útjából, előtte a vállalt eszme diadala mindennél előbbvaló s ezért ha kell, a szenvedést is nyugalommal viseli.

Péter apostol szerint a kereszténységért szenvedni a legnagyobb dicsőség, mert előtte nem lehetett magasztosabb eszme a kereszténységnél. Hát előttünk lehet-e, míg keresztényeknek nevezük magunkat? Bizony nem, mert ha volna, úgy kereszténységünk nem volna egyéb, mint hazug álarc, melyet azért öltünk magunkra, hogy igazi lényünket eltakarjuk. *Kereszténységünkért szenvedni legnagyobb dicsőség*, de hogy valóban azzá legyen, ismerjük meg a valódi kereszténység lényegét. . . .

* * *

»Senki azért közületek úgy ne szenvedjen, mint gyilkos, vagy lopó, vagy gonosztevő, vagy más ember dolgában praktikaló.« Szervedni így is lehet. A törvény szigora vasököllel sújtja a társadalmi rend megrontóit: a gyilkosokat, tolvajokat, gonosztevőket, csalókat. Valamikor a kisebb gonosztettért is halálos büntetés járt. Ezekért szenvedni azonban nem dicsőség, hanem gyalázat. Szervedtek az ókori zsidók is leigázóiknak kegyetlensége miatt, kik hitegetéssel, csábítással, fenyegetéssel akarták eltéríteni szivöket Jahvéjuktól: nemzeti istenüktől. Szervedtek prófétáik, kik Izrael dicsőségéről és hivatásáról prófétáltak népüknek és szenvedésük dicsőség volt, mert egy meghasonlott nép és egy összetört birodalom fölemeléseért szenvedtek. De legnagyobb dicsőség szenvedni a kereszténységért, mert az ő eszménye: az Isten országának megvalósítása e földön az emberek és nemzetek között az igazság és szeretet teljes diadala által.

Különösen hangzik, hogy ezért is szenvedni kellett és kell valakinek, pedig a történelem igazolja, hogy egyetlen gondolat sem követelt magának annyi áldozatot, mint a kereszténység. Az első keresztények története nem egyéb, mint a türesnek, a szenvedésnek és martiromságnak iskolás példája. A későbbi kereszténységet a hatalomra jutás izgatta a császársággal szemben s amelyik fél alul maradt a versenyben, az volt a szenvedő fél. A

hitújítás ismét feltámasztotta az első keresztények máglyáit és nagy szenvedőit. Szinte megrendül a hitünk és azt kérdezzük: vajjon érdemes volt e sok áldozat? Vajjon, ha Pál apostol tudta volna, hogy mennyi vér fog elfolyni, mennyien maradnak özvegyen és árván utána, hány lelket fog a kétségbeesésbe kergetni a kereszténység diadala, vajjon megalkotta volna-e nagy művét? De ime, felel az apostol: »aki úgy szenved, mint keresztény, ne szégyelje, sőt inkább dicsőítse az Istent érte«.

Kereszténységünkért szenvedni annyi, mint az igazságért és a szeretetért szenvedni, ez pedig nemcsak dicsőség, hanem kötelesség is. Az emberiség történelme azt mutatja, hogy mióta ember élt a földön, az igazság azóta mindig gyöngye lábán állott: az őskorszakbeli ember gondolkozás nélkül agyonsulytotta vetélytársát, a barbár népek erkölcsé szerint azé a jog, akié az erő, a középkori lovagvilágban is érvényesül ez a gondolat, azzal tompítva nyerseségét az erőszaknak, hogy itt lovagiasságnak nevezik.

Nos, a kereszténység nem egyéb, mint hadizenet minden ilyen felfogás ellen. A kereszténység alapvető tanítása, hogy minden ember Istennek gyermeke, egymásnak testvérei, tehát minden ember egyenlő. Az Isten országában egyenlő elbírálásban részesül mindenki: nincsen kiváltsága a születésnek, rangnak, nincsenek kivételes állapotok, nincsen protekció, a Jézus szavaival élve: nincsen különbség a reggel és a délben érkezett munkás között. Ez az igazság. De hogy emberek százai és százezrei elnyomott helyzetüknek nyomoruságát egész életükön át hordozzák s hogy emberek tizezrei a milliók kisajtott verejtékéből harácsolják össze a maguk kényelmét, mulatságát és könnyelmű játékaikat, ez nem igazság, ez ellen tiltakozik a keresztényi életfelfogás és tiltakoznia kell minden igaz kereszténynek.

Az igazi kereszténység nem többet és nem kevesebbet akar, mint egy olyan országot, melyben minden ember tehetségénél és egyéni hajlamainál fogva arra a helyre állíttassék, melyre isteni elhivatást érez lelkében és hivatásának elvégzésére legyen adva minden lehetőség a számára, hogy Isten dicsőségét minél tökéletesebben munkálhassa. Ebben a birodalomban csak azoknak nincs helye, akik a világ mai berendezkedése szerint a legtöbb jogot és kiváltságot élvezik: az uralkodni akaróknak. Ebben a birodalom-

ban az a fő elv, hogy aki első akar lenni, az szolgáljon másoknak. Ne gondoljátok, hogy ez szolgáltság. Nem szolgáltság ez, hanem a *keresztény ember szabadsága*. Szabad a világtól — emberek praktikáitól, csak egynek engedelmeskedik: a *lelkében élő Istennek*. Hanem aztán neki teljes szívvvel, teljes lélekkel és minden erővel. Az Isten akaratának teljesítése itt minden törvények sumája, nem kőtáblákon, sem papirosra írva könnyen törülhető betűkkel, hanem a szívbe égetve, mint olthatatlan kötelességtudat.

Bár szigorúnak látszik a kötelesség ellentmondást nem tűrő parancsa, még sem nevel rideg, érzés nélküli embereket az Isten országa számára, mert az a szigorú, aminek kedvetlenül engedelmeskedünk, a kötelesség pedig nem szigorú, csak az esetben, hogyha hivatás nélkül, napszámos munkát végzünk, de a lélek által vezérelt cselekvést *szeretettel* teljesítjük. Aki pedig szereti hivatását, annak szeretnie kell a *munkát*, melyben hivatását megéli és szeretnie kell az *embert*, mint egy közös célra hivatott munkását az Isten országának.

A kereszténység célja tehát nem más, mint az Isten országának megvalósítása. Ennek a legnagyobb törvénye a *kötelesség*, mint isteni parancsszó, legerősebb fegyvere a *szeretet*. Ez a szeretet gyűlölni is tudja azt, ami a keresztény eszmének ellensége: a rosszakaratot, önzést, a hazugságot, részvétlenséget: a bűnt — egy szóval mindazt, ami az igazság, szabadság és szeretet elvével ellenkezik. S mert gyűlöli, küzd ellene és szenved is miatta. Küzdeni az igazság, szabadság és szeretet eszményeért, abban tökéletesedni: a legszebb keresztényi elv, szenvedni az igazságért, szabadságért és szeretetért a legnagyobb dicsőség.

Most csak arra a kérdésre kívánok felelni, hogy *nekiünk* van-e miért küzdenünk, vagy megvalósult-e a keresztény eszmény s immár nem követel több áldozatot, több szenvedést? Ha nem csengenének fülemben az apostoli önbeismerésnek bölcs szavai: »nemhogy elértem volna a célt, avagy hogy tökéletes volnék«, egy pillantás a jelen véres napjaiba meggyőz affelől, hogy a dűrva erőszaknak, a hegyé hizott önzésnek, az önérték alásülyesztésének, a hivatás áruba bocsátásának, a szabadság bilincsbeverésének fénykorszakát éljük. Mit tegyünk? Álljunk-e azok közé, kik úsznak az áradat szennyes habjaival, vagy küzdjünk ellenük

a kigunyoltatás és az elbukás biztos tudatában is? Első esetben meglehet »jól lesznek dolgunk e földön«, utóbbi esetben bizonyos, hogy szenvedés lesz a sorsunk. De akiben él a jézusi kereszténység, aki nem oltotta meg magában a kötelesség isteni parancsszavát, az előtt egy percig sem kétséges a választás.

Igen! Jöjjenek újra a középkor sötét kinzó kamráival, jöjjenek a sötétség, a bűn és a maradiság vértés vitézei fegyvertáruk mérgezett nyilaival, legyen bár az erőseké és a hatalmasoké az igazság feletti döntés előjoga, támadjanak fel a borzalom, a bosszúállás, a kegyetlenség rémítő kísértetei, amíg lesz egy szószék, hol a szeretetet prédikálják, amíg lesz egy könyv, mely az igazság jegyében fogantatott, míg lesz egy bitófa, melyre a szabadságot feszítik, ezekért küzdeni mindig keresztényi kötelesség, szenvedni a legnagyobb dicsőség lesz!...

A középkorban egy leányról stb. tanítják, hogy Jézus sebeinek szemléletében elmerülve oly nagy hatással voltak lelkére az ő szenvedései, hogy testéből a Jézus sebeinek helyén piros vér fakadt. Ime a szenvedés vonzó ereje! Szervedni azonban a *szenvedésért* nem keresztényi gondolat. De szenvedni egy eszmeért, melynek szolgálatába állítottuk életünket: keresztényi kötelesség. Atyámfiak, kik hű keresztényeknek valljátok magatokat, ha jó keresztények akartok lenni, legyen meg bennetek a küzdés szenvedelme és a szenvedés hősiessége, mely életét teszi föl élete igazságáért. — Ámen.